

Zrozumieć, żeby pomóc.
Dysleksja w ujęciu interdyscyplinarnym
Red. Grażyna Krasowicz-Kupis i Izabela Pietras
OPERON, Gdynia 2008, ss. 256

Książka *Zrozumieć, żeby pomóc. Dysleksja w ujęciu interdyscyplinarnym* poświęcona jest problematyce o dużym znaczeniu teoretycznym i praktycznym. Tom składający się z tekstu wstępnego oraz czterech części gromadzących zebrane artykuły w grupy problematyczne jest – zgodnie z tytułem – bardzo różnorodny pod względem metodologii badawczej, wyznaczonej przez zróżnicowane dyscypliny i preferencje badaczy.

Książkę rozpoczyna napisany przystępnym językiem i oparty na osobistych doświadczeniach autorki artykuł Joanny Dąbrowskiej pt. *Różne bieguny dysleksji*, stanowiący nietypowe (bo napisane z perspektywy matki dziecka dyslektycznego), a przez to interesujące wprowadzenie do lektury.

Część pierwsza zatytułowana *Wybrane aspekty funkcjonowania poznawczego osób z dysleksją* gromadzi reprezentujące kilka dziedzin naukowych teksty, których wspólnym mianownikiem jest koncentracja na opisie wybranych obszarów funkcjonowania dyslektyków. Rozdział rozpoczyna wnikliwe omówienie neuropsychologicznych koncepcji dysleksji przez Magdalenę Gontarczyk. W tekście pt. *Asymetria wybranych obszarów kory mózgowej a dysleksja – wyniki neuroobrazowania* autorka prezentuje hipotezy na temat niekwestionowanego (choć różnie interpretowanego) stwierdzenia, że mózg osoby z dysleksją różni się od mózgu osoby bez dysleksji. Jadwiga Wrońska i Ewa Nowak w artykule *Inteligencja a płęć u dzieci z dysleksją*, prowadząc na gruncie psychologii rozważania nad związkiem między dysleksją i inteligencją z uwzględnieniem różnic między płciami, dochodzą do wniosku, że badania nie potwierdzają istnienia różnic w in-

teligencji między chłopcami a dziewczynkami z dysleksją. W omawianym rozdziale czytelnik znajdzie także osadzone w lingwistyce kognitywnej porównanie sposobów definiowania wyrazu „dom” w wypowiedziach pisemnych i ustnych uczniów dyslektycznych (Alina Maciejewska, *Mówione – pisane. Objąśnianie znaczenia wyrazu DOM przez uczniów z dysleksją*), omówienie wyników badań dotyczących różnic w poziomie przetwarzania materiału językowego przez dyslektyków (Agnieszka Kaliszewska, *Pamięć nieświadoma materiału językowego u osób z dysleksją rozwojową*), a także dwa artykuły poświęcone specyfice wypowiedzi pisemnych uczniów z dysleksją. W jednym z nich Bożena Rejnowska-Wawryn szuka odpowiedzi na pytanie, czy wypowiedzi pisemne gimnazjalistów z dysleksją charakteryzują się mniej złożoną strukturą syntaktyczną i semantyczną niż wypowiedzi ich rówieśników. Z kolei Zofia Pomirska w artykule pt. *Realizacja formy streszczenia przez uczniów z dysleksją rozwojową* koncentruje się na komunikatywności i poprawności językowej streszczeń szóstoklasistów.

Część druga *Problemy diagnozy trudności w uczeniu się* zawiera artykuły dotyczące diagnozowania szeroko rozumianej dysleksji rozwojowej. Renata Makarewicz w tekście zatytułowanym *Fałszywa dysleksja, czyli o zaniedbaniach edukacyjnych w nauczaniu ortografii* odnosi się do takich trudności z pisaniem, które często są traktowane jako problemy dyslektyczne, a w rzeczywistości wynikają z niewłaściwego sposobu nauczania ortografii. Autorka dowodzi, że obecny kształt egzaminów szkolnych i ich sposobu oceniania nie sprzyjają ugruntowaniu wiedzy i sprawności ortograficznych. Izabela Pietras i Grażyna Krasowicz-Kupis w artykule pt. *Znajomość zasad ortograficznych a poziom poprawności prac pisemnych* relacjonują wyniki badań własnych nad znajomością zasad ortograficznych i jej zależnością z poziomem poprawności prac pisemnych. W zakończeniu autorki formułują ważny wniosek, iż znajomość zasad ortograficznych nie powinna stanowić jedyne kryterium diagnostycznego przy stwierdzeniu dysleksji¹. Artykuł Ewy Skrzetuskiej pt. *Poziom funkcji wzrokowych a rozwój umiejętności czytania i pisania u uczniów słabo widzących – problemy praktyczne* poświęcony jest problemom diagnozowania dzieci o specyficznych potrzebach edukacyjnych. Autorka szkicuje w nim kierunki działań

¹ Na marginesie wypada wspomnieć, że polska ortografia w zakresie pisowni *nie* z imiesłowami przymiotnikowymi została zmodyfikowana w 1997 roku, a nie – jak podają autorki na s. 91 – w 1992.

terapeutycznych wspomagających uczenie się pisma przez uczniów słabo widzących. Ewa Turczyn-Iskrzak w tekście *Różne aspekty orientacji przestrzennej* rozważa zależności między zaburzeniami orientacji (w kierunkach na mapie, we własnym schemacie ciała, w schemacie ciała postaci na rysunku) oraz wyobraźni przestrzennej a występowaniem dysleksji. Bardzo interesujący jest także artykuł Joanny Mazurkiewicz i Bożeny Rejnowskiej-Wawryn (*Współwystępowanie ADHD i innych zaburzeń rozwojowych*), zawierający charakterystykę ilościową i jakościową współistniejących z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej zaburzeń, a także kilka istotnych postulatów dotyczących diagnozy i terapii dzieci z ADHD.

Część trzecia *Wspomaganie rozwoju i uczenia się* poświęcona jest problematyce procesu terapeutycznego dzieci dyslektycznych na różnych etapach kariery szkolnej. Znajdują się tu artykuły dotyczące wspomagania dzieci w wieku przedszkolnym, rozpoczynających naukę w szkole, jak i uczniów starszych. W tym ostatnim wypadku autorzy koncentrują się głównie na problemach zogniskowanych wokół przedmiotów szkolnych, takich jak język polski, język angielski czy matematyka. Danuta Chwastniewska w tekście pt. *Metoda 101 kroków w nauce czytania* omawia autorską koncepcję początkowej nauki czytania i pisania, co ważne – metodę wypracowaną w konfrontacji z metodami stosowanymi w edukacji powszechnej i na bazie krytycznej lektury istniejących materiałów dydaktycznych. Danuta Gmosińska i Violeta Woźniak przybliżają swą adresowaną do dzieci z ryzyka dysleksji książkę „*Literowe komnaty czyli magiczne sposoby na naukę czytania i pisania*”. Z kolei Agnieszka Wypych (*O terapii słowem*) stawia postulat, aby proces terapeutyczny uczniów dyslektycznych poszerzyć o różnorodne aspekty języka, które z jednej strony będą stymulować dzieci do pracy, a z drugiej – staną się podstawą mechanizmów kompensacyjnych podczas nauki. Patrycja Żmuda (*Czytam i piszę po angielsku – czyli realny obraz piątoklasisty na lekcji angielskiego*) przedstawia autorską koncepcję reedukacji dzieci dyslektycznych na lekcjach języka angielskiego, a także formułuje kilka krytycznych uwag na temat szkolnego podręcznika do nauki tego języka. Problematyce uczenia się języka angielskiego przez dzieci z dysleksją poświęcony jest także artykuł Katarzyny Jaworskiej-Biskup (*Stymulacja procesu przyswajania języka obcego przez ucznia z dysleksją na przykładzie języka angielskiego*), w którym autorka omawia wybrane metody terapii i podaje przykłady ćwiczeń uczenia się polisensorycznego. Z wielkim zaangażowaniem o problemach nauczania matematyki pisze Dorota Kochańska (*Moje metody uczenia matema-*

tyki z pasją). Edukacja elementarna ponownie pojawia się w tekście Beaty Dobrzyńskiej (*Oburęczność – terapia pedagogiczna dziecka sześciolatniego w grupie przedszkolnej*), w którym autorka relacjonuje powstały w oparciu o własne doświadczenia program terapii dziecka oburęcznego o obniżonej sprawności manualno-ruchowej.

Ostatnia część recenzowanej książki zatytułowana *Społeczne konsekwencje zjawiska dysleksji* zawiera teksty poświęcone problematyce funkcjonowania osób z dysleksją w społeczeństwie. Rozdział rozpoczyna artykuł Grażyny Krasowicz-Kupis i Izabeli Pietras (*Funkcjonowanie psychospołeczne osób z dysleksją – stereotypy i fakty. Przegląd literatury*), dający panoramiczny przegląd badań naukowych nad doświadczeniami życiowymi osób z dysleksją, w którym autorki z powodzeniem starają się oddzielić stereotypy od faktów. Dwa teksty referują wyniki badań nad postawami wobec dysleksji rozwojowej. Monika Borowska (*Postawy wobec dysleksji rozwojowej nauczycieli języka polskiego i nauczycieli języków obcych w gimnazjum*) porównuje postawy nauczycieli dwóch przedmiotów wobec uczniów ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu. Z jej badań wynika, że nauczyciele przyjmują najczęściej postawy pozytywne i posiadają dużą wiedzę na temat dysleksji, ale wykazują zróżnicowane postawy w zakresie nastawienia i działań na rzecz uczniów z dysleksją. Korzystniej wypadają tu nauczyciele języka polskiego. Barbara Kalinowska-Witek koncentruje się na dotyczących dysleksji opiniach nauczycieli doksztalających się na studiach podyplomowych z zakresu terapii pedagogicznej. Z jej badań wynika, że wiedza nauczycieli na temat dysleksji rozwojowej jest często nieuporządkowana i ogólnikowa. Bardzo ciekawe wątki podejmują autorzy dwóch kolejnych artykułów. Marta Łockiewicz pisze o funkcjonowaniu dorosłych osób z dysleksją w miejscu pracy, a Ewa Domagała-Zyśk – o specyfice trudności i potrzeb doświadczanych przez dorosłe osoby z syndromem dysleksji. Książkę zamyka artykuł Zbigniewa Tarkowskiego i Małgorzaty Jacewicz, w którym dysleksja prezentowana jest w bardzo rzadko spotykanym ujęciu marketingowym.

Recenzowana książka w wielu aspektach jest nietypowa. Rozważania naukowe zostały w niej wzbogacone o aspekt praktyczny poprzez zaproszenie do współpracy praktyków, dzielących się swoimi sprawdzonymi pomysłami dydaktycznymi. Takie podejście jest zrozumiałe: dysleksja to nie tylko badania naukowe, ale i formy terapii prowadzonej przez nauczycieli bezpośrednio pracujących z dziećmi w przedszkolu i klasie szkolnej. Uwzględnienie refleksji praktyków jest więc zasadne, jednak

skutkuje niezbyt pożądaną w publikacjach naukowych różnorodnością formy. Obok tekstów relacjonujących wyniki badań własnych, przedstawiających aktualny stan wiedzy na podstawie dostępnej literatury lub wprowadzających nową refleksję w zakresie znanych zagadnień, znajduje się tu scenariusz zajęć zapoznających dzieci z literą, bez teoretycznej refleksji czy wpisania prezentowanej propozycji w jakąś ogólniejszą koncepcję dydaktyczną (s. 149–155). Jednak nietypowość omawianej publikacji znacznie częściej ma wydźwięk pozytywny. Uderza dbałość o czytelnika, widoczna w trafnym i pozwalającym sprawniej korzystać z bogactwa treściowego książki podziale na części tematyczne, w ułatwiającej lekturę kompozycji każdego tekstu (streszczenie w języku polskim, wprowadzenie, część właściwa, wnioski, streszczenie w języku angielskim, bibliografia), a także w warstwie edytorskiej (operowanie kolorem).

Recenzowany tom stanowi ciekawą lekturę i powinien znaleźć szerokie i życzliwe grono odbiorców wśród naukowców, nauczycieli praktyków i terapeutów, a także niespecjalistów zainteresowanych problematyką dysleksji rozwojowej. Waler tej pracy z jednej strony stanowi doniosła, niezwykle ważna (także ze względów praktycznych) problematyka, a z drugiej – możliwość skonfrontowania różnych stanowisk badawczych: psychologicznych, lingwistycznych, psycholingwistycznych, pedagogicznych, neurolingwistycznych, a nawet – marketingowych. Tytuł recenzowanego tomu doskonale oddaje różnorodność badanego zjawiska i sygnalizuje specyfikę omawianej pracy. Stanowi ją możliwość spoglądania na ten sam obszar – zjawisko dysleksji – z bardzo wielu perspektyw. Książka, ukazując aktualne kierunki i metody prowadzonych badań, pozwala zyskać orientację w podejmowanych w różnych ośrodkach działaniach naukowych i terapeutycznych, pozwala też spojrzeć na wielość i złożoność problemów towarzyszących nie tylko osobom ze stwierdzoną dysleksją (dzieciom, młodzieży, dorosłym), ale także ich najbliższym, nauczycielom i terapeutom, a nawet pracodawcom. Panoramiczność metodologiczną i problematyczną należy uznać za cenny wyróżnik omawianej publikacji.

Elżbieta Awramiuk
Uniwersytet w Białymstoku